

Сашика Велкова

ЕТНОЛОГИЈА У МУЗЕЈУ ПОНИШАВЉА¹

У раду је по први пут приказан развој етнологије преко сакупљачке делатности и сарадње са научним људима изван Пирота у периоду између два светска рата, као и преко оснивања тадашњег Народног музеја у Пироту после Другог светског рата. Такође је приказан и начин формирања етнографских збирки у Музеју, који је трајао један дужи период, затим, укључивање у рад Музеја и руковођење етнографским збиркама првих стручних етнолога-кустоса, откуп етнографских предмета, постављање прве етнографске поставке у Музеју и изложби етнографског карактера. При обради ове теме коришћени су Записници о раду Савета Музеја, Инвентарне књиге, Картони поклоњених етнографских предмета, Прогласи, новински чланци, архивска грађа, литература, годишњи Извештаји о раду Музеја. На тај начин омогућено је истраживачима, да на једном месту имају прегледан увид у све до сада познате податке о развоју етнолошке делатности у Пироту и Музеју Понишавља.

Кључне речи: *етнологија, музеј, збирке, предмет*

*„Није само историја позвана да нам скида таму с очију,
него и географија, антропологија, етнологија,
филологија, археологија итд.“*

Сима Тројановић (1860-1935)

¹ Текст је требало да прати развој етнологије од оснивања Музеја 1947. до 2006. године, због чега су били потребни годишњи Извештаји о раду Музеја од 1965. до 2006. године. Због неразумевања директора Музеја Мирослава Зубића, и поред његове писмене сагласности за коришћење Извештаја, до тренутка предаје текста за штампу није ми дозвољен увид у њихов садржај.

Етнологија све више, у савременом друштву, осим своје културно-научне делатности, добија улогу у васпитању и култури самог човека. Основна њена функција, у музеју, је истраживање, сакупљање, чување и проучавање материјалне и духовне културе једног народа или краја да би се дошло до крајњег резулата, изложбе или публикације.

Етнолошка наука у Србији постоји више од 160 година, али се њеним организованим почетком сматра година када је основан Етнографски музеј у Београду, односно 1901. година. Већина музеја у Србији основана је после Другог светског рата и комплексног је типа, тако да је у њима етнологија саставни део музејског рада. Такав је случај и са Етнолошким одељењем у Музеју Понишавља у Пироту. Међутим, оснивање Етнографског одељења у Музеју одиграло се неколико година после оснивања самог Музеја, иако су предмети који су прикупљани током тог периода имали етнографски карактер. Пошто Народни музеј у Пироту, како се тада звао, званично одобрење за рад Министарства за науку и културу НР Србије није добио пре изгласавања Закона о музејима, односно 1951. године, то се, сматрају неки, не може говорити о оснивању музеја пре ове године. Ову констатацију потврђује рад др Илије Николића из 1996. године, да је Музеј Понишавља, односно тадашњи Народни музеј основан 1952. године². У раду пише да су тада „органи власти за музеј у правом оснивању организовали-изабрали Одбор за оснивање музеја и Савет музеја“³, што значи да је у периоду од 1947. до 1952. године у Пироту била развијена само музејска делатност⁴. Међутим, кроз хронолошки приказ развоја етнографске збирке и људи који су допринели њеном формирању и развоју, видеће се да је музеј основан пре наведене године иако није имао за то званичан документ.

Угледајући се на стручњаке из Етнографског музеја, поједини просветни радници из Пирота у периоду између два светска рата, почињу да се баве „сакупљачком делатношћу“, као и да објављују чланке из области етнологије у тадашњим новинским и стручним гласилима. Међу првима који је објављивао своје чланке у Гласнику Етнографског музеја је учитељ Владимир Николић⁵, којем је још 1910. године Српска академија наука објавила етно-

² Др Илија Николић, Скица за портрет професора Светислава Петровића, Пиротски зборник 22, Пирот 1996. година, стр. 80.

³ Одбор за оснивање Музеја: председник Никола Стаменовић, директор Учитељске школе и чланови Благоје Тошић, Милисав Славковић, Душан Николић, Душан Ђирић, Воја Петровић и Петар Џунић.

Савет Музеја: Живојин Ценић, професор и директор Гимназије, Љубиша Златковић, Тодор Васић, Петар Козић, Вера Пешић, Воја Петровић и Драгољуб Алексић. Подаци су преузети из чланка Др Илија Николић, Скица за портрет професора Светислава Петровића, Пиротски зборник 22, Пирот 1996. година, стр. 82.

⁴ Дејан Ђирић, Почети музејске делатности у Пироту, Градина, нова серија, број 17, Ниш 2007. год.

⁵ Владимир Николић, О печалбарима из источне Србије, Гласник Етнографског музеја 6, Београд 1931. год; Владимир Николић, Прилози и фолклорне белешке, Гласник Етнографског музеја 7, Београд 1932; Владимир Николић, Прилози и фолклорне белешке, Гласник Ет-

лошку грађу из Лужнице и Нишаве, а 1912. године је написао етнолошке белешке из прошлости Пирота, које је Музеј објавио тек 1974. године под називом „Стари Пирот“⁶. Његова сарадња с др Јованом Ердељановићем допринела је да чланци који су објављени у Гласнику буду међу запаженијима и са етнолошким белешкама полазна основа за проучавање материјалне и духовне културе овога краја. Такође, један од важнијих људи који су се бавили сакупљачком делатношћу пре Другог светског рата је и професор Светислав Петровић, који се сматра и зачетником музејске делатности у Пироту и први управник-волонтер Народног музеја. Још пре Другог светског рата прикупљао је археолошке, етнографске и друге предмете спремајући их за „будући музеј старина који је намеравао да оснује“, а користећи своје пријатеље и раније ученике прикупио је рукописе, књиге, етнографске предмете и фотографије, тако да је оформио за време свог ангажовања у музеју неколико одељења, од којих је најзначајнија била нумизматичка збирка старог и ретког римског, турског и српског новца. Сам је, међу првима, Музеју поклонио велики број фотографија и предмета међу којима се истичу статуа грчке богиње и мермерна бела плоча са двоглавим орлом које је чувао од 1932. односно 1924. године⁶. У свом том послу доста му је помогла и преписка са археологом Николом Вуловићем, етнографом Тихомиром Ђорђевићем и географом Јованом Цвијићем.

Оснивање Музеја

Тачан датум оснивања Музеја у Пироту не постоји, као што не постоји ни писани акт или званично решење о почетку рада самог Музеја, па ни посредна информација о постојању таквог документа. Ипак, преко архивске грађе⁷, прогласа⁸, Записника о раду Савета Музеја⁹ и Инвентарних књига¹⁰ може се приближно утврдити време оснивања Народног музеја у Пироту, како се онда звао. У оквиру архивске грађе постоје документа, хронолошки сређена, која су непосредно везана за постојање и рад Музеја за период од

нографског музеја 9, Београд 1934; Владимир Николић, Разне етнолошке белешке из околине Пирота и Ниша, Гласник Етнографског музеја 11, Београд 1936.

⁶ Др Илија Николић, Скица за портрет професора Светислава Петровића, Пиротски зборник 22, Пирот 1996. година, стр. 77–89.

⁷ У летњем периоду од 1994. до 1997. године на сређивању архивске грађе у Музеју хонорарно је радио историчар Дејан Ђирић, који ми је по доласку у Музеј 1997. године указао на неку архивску грађу и писане податке о почецима музејске делатности у Пироту.

⁸ Прогласи од 6. 10. 1948. и 6. 11. 1948. године.

⁹ Записник о раду Савета Музеја при Народном музеју у Пироту од 1955 до 1965. године.

¹⁰ Књига Инвентара Одељења за етнологију и историју, Књига Инвентара Етнолошког одељења Народног музеја у Пироту (књига I); картони поклоњених етнолошких предмета.

1947. до 1959. године, а састоје се од неколико полуприватних писама и дописа, предлога буџета, докумената о новчаним средствима и извештаја, као и званичне преписке са државним властима и научно-културним институцијама. Преко Инвентарне књиге за етнологију и историју, као и картона који су се водили о предмету, сазнајемо о датуму првог, уопште, предатог предмета Музеју из 1947. године, а затим из Инвентарних књига које су се водиле од 1948. до 1961. године сазнајемо и о инвентарисању првих етнолошких предмета у Музеју.

После ослобођења 1946. године, схватајући значај једне културне институције, код Пироћанаца се зачала идеја о томе да сачувају своју даљу и ближу прошлост, материјалну и духовну културу, тако да се те године оснива Музејско друштво о чему између осталог извештава локални лист „Слобода“ 1953. године¹¹. Музејско друштво није имало конкретан план о оснивању музеја у Пироту „осим да се позабаве историјом свога краја. Но на тим жељама се и остало...“ Зато је наредне 1947. године 20. фебруара формиран Акциони одбор за стварање Народног музеја у Пироту, који своју активност показује преко прикупљања предмета путем поклона. Тако се већ у поменутој Инвентарној књизи за Одељење етнологије и историје налази податак у којем се 1. март 1947. наводи као први датум предаје предмета Музеју. То су калемдан и гушчије перо, прибор за писање даскал Поте, пронађени 1920. године у Осмакову. Као први поклонодавац помиње се Светислав Петровић. После неколико дана, 6. марта 1947. године учитељ Тихомир Тирић предао је Музеју стрелу коју је 1937. године Јован Денчић ископао на свом имању у Сопоту.

Већ јула исте године Акциони одбор упућује Градском народном одбору молбу да се градић-зграда бившег војног магацина уступи Музеју. У локалном листу „Слобода“ 6. октобра 1947. године, дат је први проглас за прикупљање предмета који би се чували у Музеју који би био смештен у једној од војних зграда Доњег града у Момчиловом граду (Калеу) коју су војне власти намеравале да те године уступе Градском народном одбору. Музеј би имао неколико одсека „међу којима ће се нарочито истицати етнографски, природњачки и археолошки“. Овај проглас је имао ефекта, нарочито код учитеља, јер је у периоду од месец дана, до издавања другог прогласа, Музеју поклоњено 47 предмета, углавном етнографских и то највише делова накита. У Инвентарну књигу Етнолошког одељења Народног музеја у Пироту, која је почела да се води од краја 1955. године, званично се уписује да су први поклоњени предмети, 10. октобра 1947. године, пафте из 1900. године Бранислава Пејчића, ученика, затим 15. октобра 1947. године, три пара пафти, прстен, ђерданчић, капа каица, икона, чарапице из 1892. године, кресиво и запонач, а два дана касније донети су свећњак, појас и буклија.

¹¹ К. Михајловић, Пирот ће у току године добити Народни музеј, Слобода, број 225, 18.04.1953. Пирот.

Сматра се да је у периоду између 6. октобра и 5. новембра 1947. године у Пироту формиран или основан Музеј, јер Управа Музеја објављује и потписује други проглас 6. новембра у којем, сем што позива становништво да прикупља предмете, обавештава јавност да „музеј има неколико одсека“. У истом прогласу се наводи да је „дуго очекивани“ Музеј основан „прошлог месеца“ односно октобра 1947. године. Међутим, из књига и картона Инвентара који су вођени види се да је Музеј основан раније. Још приближније, у Годишњем извештају за музеје, галерије и збирке упућеном Министарству просвете НР Србије ћириличним писаним словима графитном оловком је написано „да је Народни музеј у Пироту основан 20. X 1947. године“. Међутим, преко овог датума је писаћом машином уписан датум 20. II 1947. године. И Милица Петковић када говори о културној делатности после Другог светског рата наводи да је Музеј формиран фебруара 1947. године.¹² Такође, у допису из 1977. године који тадашњи директор Бранислав Најдановић шаље Музејском друштву каже да је Музеј основан 20. фебруара. Овај датум Најдановић наводи и у извештају са Међуопштинске конференције из 1980. године у којем каже да „на иницијативу културних посланика града, решењем Градског Народно-ослободилачког одбора Пирот основан је 20. фебруара 1947. године Народни музеј у Пироту“.¹³ Развојем културне делатности у граду, октобра 1944. основано је Позориште, месец дана касније Народни универзитет, а Библиотека је почела с радом маја 1947. године.

Формирање Етнографског одељења у Музеју

Народни музеј у Пироту, наредне 1948. године, успоставља писану кореспонденцију с просветним одсеком Градског народног одбора Пирот и Министарством просвете у виду захтева и подношења тромесечних извештаја. Предвиђена су била следећа одељења: етнографско-историјско, природњачко, класично, нумизматичко, научни архив, праисторијско, одељење слика, портрета и фотографија и одељење за НОБ. Набављена је књига инвентара за етнологију и историју, коју је водио професор Светислав Петровић од 5. јула до 1. септембра 1948. године и картони за етнографске и археолошке предмете. У ову књигу Инвентара је уписано 204 предмета етнографског и историјског карактера који су поклоњени Музеју у периоду од 1. марта 1947. до 17. априла 1948. године. Укупан број поклоњених предмета у 1947. години је 68, а у 1948. години 136 предмета, а као дародавци се јављају нај-

¹² Милица Петковић, Културна делатност у ослобођеном Пироту, Пиротски зборник 13, Пирот 1985, стр.155.

¹³ Бранислав Најдановић, Неки актуелни проблеми Музеја Понишавља Пирот, ССРН Србије, Међуопштинска конференција Ниш 10/1, одржана 10.01.1980. године у Нишу.

више учитељи и ученици пиротских школа. У наведене картоне, димензија 138x94 мм, Светислав Петровић је од 5. јула 1948. године бележио називе предмета, имена дародаваца, место проналаска предмета и датуме предаје Народном музеју у Пироту. Тако се из њих сазнаје да је АФЖ предао плетеницу женске косе дужине 70 цм, 2. фебруара 1947. године, вероватно Музејском друштву иако пише Народном музеју у Пироту. Следећи датум предаје једне фотографије, такође Музејском друштву је 9. фебруар 1947. године. Ипак, у картонима Инвентара за етнологију и историју под бројем један је уписан калемдан, који је предат 1. марта 1947. године.

Пошто новоосновани музеј није имао своју зграду за смештај предмета, то је користио најпре кратко време, од јула до новембра 1947. године зграду на Калеу, затим 1949. године кафану Абисинију, па локале у Улици маршала Тита (данас Улица српских владара), да би марта 1951. године предмети били премештени у локал трговца Ј. Манчића на Тргу Републике, а јуна 1952. године у кафану браће Ђурић у Тијабари. После потписивања уговора с Александром Христићем 21. јула 1953. године о продаји куће у Улици призренској број 13, општинске власти стару варошку кућу породице Христић уступају Народном музеју на коришћење, где се он и данас налази. Зграда је скоро две године била празна¹⁴ због како је наведено у извештају в. д. управника Божицара Манића „оспособљавања“, да би 1. априла 1955. године предмети коначно били пренесени у садашњу зграду Музеја.

До пресељења у нову зграду, Народни музеј је био без изложбених историја, а није имао ни стручна лица која би водила одређена одељења, тако да се не може говорити о постојању етнографског ни било којег другог одељења и бавио се искључиво прикупљањем музејских предмета. Због честог преношења предмета из једне зграде у другу дешавало се да многи предмети нестану – губи им се траг, иако су уредно уписани у инвентарне књиге. Тако недостају, данас, многи комади накита као што су седефасте пафте, бисерни тепелуци, ћилими, грнчарија, иконе. Број уписаних предмета разликује се у обе инвентарне књиге. Док је у првој инвентарној књизи број уписаних предмета за 1947–1948. годину износио 204, у другој је за тај исти период уписано само 140. Друга Инвентарна књига Етнолошког одељења Народног музеја у Пироту водила се од краја 1955. до 1961. године и број уписаних предмета изгледа овако: 1947, број уписаних предмета је 45, 1948. године 95 предмета, 1949 – 13 предмета, 1950 – 25 предмета, 1951 – 71 предмет, 1952 – 51 предмет, 1954 – 76 предмета, 1955 – 103 предмета. Од 1956. године број уписаних предмета се из године у годину смањују, тако да је те године уписано 58 предмета, 1957. – 6 предмета, а 1958. године 20. Две године касније у књигу је инвентарисано само 2, а 1961. године 15 предмета.

¹⁴ „Зграда која је откупљена за музеј прошле године још увек стоји празна. Друштвеним планом није одобрена сума од једног милиона, која је била предвиђена за овогодишње радове како би се омогућило да музеј почне са радом...“, Слобода, број 275, 8. мај 1954. године, Пирот.

Првих неколико година постојања Народног музеја, како је већ наведено, сводило се само на прикупљање музејског материјала и то се претежно инсистирало на етнографском материјалу „јер је он више подложен нестанку и распадању“, за разлику од археолошких предмета „који су толико година били под земљом, па су могли да сачекају још коју годину“¹⁵. У почетку као управнику-волонтеру, а касније до 1952. године као званичном управнику Народног музеја у Пироту, Светиславу Петровићу, нестручна и неупозната пиротска јавност је највише замерала преко штампе, што „није извршио свој задатак“, а „његов начин рада је водио несистематском раду и стихијном сакупљању предмета“¹⁶ па је сакупљена и грађа која нема никакву музејску вредност.

Бољу прегледност у раду Народног музеја у Пироту пратимо преко Записника који је водио Савет или Одбор Музеја¹⁷ који је формиран 22.11.1955. године решењем Савета за просвету и културу Народног одбора општине Пирот. Према Записнику је Савет Музеја од 1955. до 1965. године, до када се водило извештавање, одржао 42 седнице. На седницама Савета одлучивало се између осталих текућих питања и које и какве предмете треба откупљивати за Музеј. Тако се наилази на податак да се већ на првом састанку „откуп предмета за попуњавање одељења ћилимарства, грнчарије, народне ношње, занатства, сељачке иже и др. намеће као прека потреба“ јер су до тада предмети набављани углавном поклоном и предложен је откуп два ћилима, за који су власници добили 1000 и 2000 динара и један зубун за који је власник тражио новац у висини једног пара мушких плитких ципела. На следећих неколико састанака решен је откуп следећих предмета: „три комада старинских завеса, два ћилима, један за миндерлук, два комада везених јастучета, две везене ташне, вез на платну *Свирач*, тепих *Жена са анђелом*, креветски чаршав, бели јелек, свилени зубун, пафте, перле од старих маниста“. Због недостатка стручних људи који би се бавили обрадом предмета, на осмој седници одржаној 1. септембра 1956. године тражи се помоћ од управе Нишког музеја да пошаље своје стручњаке у циљу указивања помоћи јер „Народни музеј нема стручности за кључно и систематско приказивање сакупљених предмета, као ни смисла за декоративну обраду“¹⁸. Планирано отварање изложбене поставке у кући Христићевих за 10. септембар 1956. године је одложено због „непопуњавања збирки, као и сређивања саме зграде и дворишта, недостатка лутака и витрина“, како је истакнуто на истој седници.

У првој половини октобра месеца 1956. године кустоси Етнографског музеја у Београду Милица Матић и Персида Томић боравиле су на терену

¹⁵ Записник Савета Музеја 28.5.1960. год.

¹⁶ К. Михајловић, наведени чланак у Слободи.

¹⁷ Чланови Савета Музеја од 1955. године били су следећи: председник Савета је био Димитрије Ћирлић, председник Округног суда у Пироту, а чланови Душан Ђорђевић, радник фабрике Тигар, Предраг Нешић, учитељ, Василије Костић, професор Учитељске школе у Пироту и Душан Ћирић као управник Музеја.

¹⁸ Записник Савета Музеја, 1.9.1956. год.

у околини Пирота и особљу Народног музеја дале корисне стручне савете и лично се ангажовале у постављању изложбене поставке Музеја, чије је отварање било припремано за Дан Републике, 29. новембра 1956. године. За ту прилику Етнографски музеј је позајмио „извесне предмете и слике“ с подручја Пирота јер Музеј у Пироту није њима располагао.

После смештаја сакупљених предмета у откупљену кућу Малог Ристе 1956. године на дванаестој седници 28. новембра Савет Музеја формира следећа одељења: етнографско, културна прошлост града и одељење ратовања у НОБ-у. Ова година се узима за **званичан почетак рада Етнографског одељења у Музеју**, чији је превасходни циљ био прикупљање и приказивање предмета грнчарства, ћилимарства, ткачког заната и ношње. И прва поставка у Музеју је имала претежно етнографски карактер.

После отварања Музеја за јавност број поклоњених предмета се смањивао из године у годину, а све се више тражила новчана надокнада, па су предмети одлазили изван Пирота, у музеје који су имали више материјалних могућности да их плате. Смањењу броја инвентарисаних предмета допринио је и то што су сеоски учитељи заједно с децом формирали своје музејске збирке по школама, па се приступило штампању летака и захвалница дародавцима и предавањима по школама о значају музеја и музејског предмета.

На почетку рада Народни музеј је имао своју сталну поставку у оквиру Христићеве куће. Поставка је била комплексног типа са предметима од периода праисторије до социјалистичке изградње. Због недостатка финансија Музеј није имао класичне изложбе, него су предмети излагани у изложима репрезентативнијих продавница у граду. Тако је за време Недеље музеја 1960. године била изложена макета у излогу *Универзала*, старо градско посуђе у изложима *Првог маја* и *Полета*, а у *Фотонovinaма* излог с фотографијама музејских експоната, као и захвалнице дате појединим дародавцима. Као изложбени простор коришћен је фоаје Народног позоришта, излог Мијине књижаре, а касније и простор кафане „Експрес“. У згради Музеја почело се с уређивањем *Пиротске собе* и *Сеоске иже* и прикупљањем предмета за изграду качкаваља из Млекарске школе.

Схвативши недостатак стручног кадра у Музеју, 1960. године Савет доноси Систематизацију радних места према којој се први пут отвара место кустоса за етнографију¹⁹ и Статут према којем је Народни музеј у Пироту комплексног типа за територију НОО Пирот „у коме преовлађује етнографија Горњег Понишавља“, а музејска грађа се распоређује у следећа одељења: етнографско, археолошко, НОБ, историјско, културна делатност Пироћанаца, библиотека, нумизматичка и природњачка збирка. „Прикупљени а необрађени предмети се складирају у магацин, а по обради, у депое и по збиркама“²⁰. Дужност Музеја је да прикупља предмете откупом, поклоном и проналажењем на терену. Први пут се уводи регистар о месту налаза сваког

¹⁹ Записник Савета Музеја 26.9.1960. год.

²⁰ Записник Савета Музеја 2.8.1960. год.

предмета или о локалитету на територији НОО Пирот, а сви преузети предмети уводе се у књигу инвентара.

Први кустос етнолог у Музеју је Драгана Тодоровић, која је у почетку радила волонтерски, а од 1960. до 1965. године била је и на месту управника Музеја. За време управљања Музејем Драгана Тодоровић је стално указивала на потребу за запошљавањем стручних лица, археолога и историчара уметности који би допринели развоју и унапређењу музејске делатности у Пироту, за формирањем конзерваторске и фотографске радионице. Указивала је на потребу да се обнови Друштво пријатеља музеја и архива, да се откупи део имања Воје Деспотовића како би Музеј добио излаз на главну улицу а откупом помоћних зграда добио депое за одлагање предмета а тако би се средило двориште и формирао лапидаријум. Радила је на откупу предмета и алата неких занатских радњи, захтевала фотографско снимање старих зграда из 19. века, надгробних споменика и свих предмета у Музеју за формирање фототеке. За време њеног рада у Музеју, вршена су етнографска истраживања Горњег Понишавља и Лужнице, сви унети предмети у Музеј су евидентирани, а рађена је и прва изложба етнографског карактера у просторијама Народне библиотеке „Пазар“ 1963. године под називом „Веште руке наше Пироћанке“. Корисне савете је добијала путем преписке с Христифором Црниловићем, која се данас чува у Архиву Музеја Понишавља. Према њеном извештају године 1958. евидентиран је укупно 1181 предмет, а 1963. године 3699 предмета, од чега је 970 етнографских. Услед неслагања с тадашњом Управом Музеја 1965. године Драгана Тодоровић напушта Народни музеј у Пироту и одлази у Крушевац.

Са прикупљањем већег броја предмета етнографског карактера и тежњи да се сачува етнографско благо овога краја, Народни музеј у Пироту мења своју концепцију рада и од музеја комплексног типа прераста, јануара 1966. године, у Етнографски музеј. Тако је Пирот, после Београда, добио први специјализовани музеј у Србији. Међутим, и даље се одвијала музејска делатност комплексног типа, па Музеј још једном мења свој назив, јануара 1973. године у Музеј Понишавља, који се и до данас задржао.

Скоро две и по деценије после отварања прве поставке у Музеју, када су изведени даљи радови на конзервацији и рестаурацији Конака малог Ристе „и када су сагледане све вредности и лепоте његове“, 1979. године, отворена је друга стална поставка *Стара градска кућа с краја 19. века*, чији је аутор Милена Николић²¹, с посебним акцентом на пиротско ћилимарство и грнчарство. Ова стална поставка се одржава до данашњих дана уз допуну с предметима углавном етнографског карактера који ближе објашњавају живот градске куће у Пироту у другој половини 19. века. Како Музеј није имао простор за одржавање тематских изложби, осим сталне поставке у Конаку, проблем је решаван на тај начин што су повремене и тематске изложбе одржаване у

²¹ Милена Николић, професор Гимназије у Пироту и члан Програмског савета Музеја.

радним колективима и месним заједницама. Изложбе су биле тематске, повременог и пригодног карактера.

После одласка Драгане Тодоровић, Музеј је наредног етнолога добио тек 1972. године када је Милица Петковић дошла да ради као апсолвент етнологије до 1978. обрадивши за време свог рада пиротску грнчарију, делимично збирку накита и збирку фотографија а установила је периодичку музејске стручне библиотеке. За време њеног рада основано је при Музеју истурено одељење Музичке омладине Србије, које је у просторијама Музеја приредило велики број камерних концерата.

Иако је културно благо у Музеју било несређено, што се наводи у Извештају из 1980. године, поред етнографске збирке предмета (углавном ћилими и грнчарија) Музеј је имао и следеће збирке: археолошку, нумизматичку, историјску, затим збирку ликовних дела, збирку од 1590 фотографија, око 60 фондова архивске грађе и библиотеку од 3714 књига.

У периоду од 1979. до 1982. године стручни сарадник за етнологију у Музеју је Ива Трајковић, сада музејски саветник Народног музеја у Нишу. Од 1982. године у Музеју ради кустос етнолог Милорад Поповић. Доласком још једног кустоса етнолога 1997. године Сашке Велкове, целокупан етнографски материјал је распоређен у следеће збирке: збирка ношњи и обуће, накита, пиротских ћилима, текстилног покућства, дрвеног и металног покућства, збирка пољопривредних справа и алата, збирка заната, збирка религијско-магијског карактера, етномузиколошка збирка, пиротска грнчарија, збирка стари Пирот. Сав етнографски материјал је уведен у Инвентарне књиге и картоне, разврстан и депониран на одговарајућа места.

Отварањем изложбеног простора при Музеју 1998. године, створене су могућности за реализацију повремених, тематских етнолошких изложби. Установљене су традиционалне изложбе: „Све нам крсло и васкрсло“, изложба ускршњих јаја и „Грађански дух Пирота“ (у оквиру ове теме организоване су изложбе накита, веза, ковчега, чарапа, горњих хаљетака а презентовани су и предмети из заоставштине неких значајних градских породица из Пирота). Експонати који су, иначе, у депоу, овим путем, доступни су јавности, истовремено и као позив за прикупљање нових предмета.

У оквиру културних манифестација у току лета, организују се „Седенће“ од 1996. године с темама из области традиционалног наслеђа града.

Истраживачким и теренским радом, тежња музејских етнолога је да у наредном периоду прикупе што већи број предмета с терена и тако попуне музејске збирке а све у циљу заштите наслеђа које постепено нестаје.

Saska Velkova

ETHNOLOGY IN THE MUSEUM OF PONISAVLJE

Summary

Few individuals engaged in gathering ethnographic material long before the Museum in Pirot was founded. However, some kind of the structured gathering took place in 1947 when the National Museum was established. For a decade, the Museum could not resolve the issue of storage for such items. First, the Museum was located in the Gradic building, a former military warehouse, and then in various bars and pubs, until in 1952, the City National Board of Pirot purchased the Quarters of Mali Rista to serve the needs of the Museum. After the completion of the most urgent conservation works, the Museum was opened for visitors with the complex (mostly ethnographic) exhibition in 1956. In the same year, the Council established departments, including the ethnographic one, which was the official beginning of this department's activity in the Museum. In 1960, the Museum hired the first ethnologist as a curator, who also organized the first ethnographic exhibition in 1963. After additional conservation works on the Museum building, the second permanent exhibition was opened in 1979, under the title „Old Town House of the Late 19th Century“, with emphasis on the kilim-making and pottery, which is current even today. Due to lack of space, occasional and thematic exhibitions were held in business companies and local communities, the premises of the Library, or displayed in shop windows. The complete ethnographic material was finally classified into collections in 1997 with the arrival of a new curator ethnologist.